

V. évfolyam | 02. szám | 2023. 01. 12-18.

875 Ft | Éves előfizetőknek: 670 Ft
4,34 EUR | 15,9 RON | 410 DIN

| mandiner |

Milák Kristóf

Az olimpiai, világ- és Európa-bajnok úszó teljesítményéről, tervekről és a sportba beszivárgó politikáról

A SPORTOLÓKNAK NEM DOLGUK A TÉRDELEÉS

**Belátható időn belül
javul az ápolók helyzete**

*Interjú Velkey Györggyel,
a Bethesda Gyermekkorház
főigazgatójával*

**Most kell csak igazán
a kincstári optimizmus!**

*A háború és az energiapiac
viszontagságai alaposan próbára
teszik a költségvetést*

**A közép
pápája**

*XVI. Benedek munkássága
és emlékezete az egyháztörténet
részévé válik*

META
TÖRTÉNELEM

AKIKÉRT A HARANG SZÓL

A Don-kanyar tragédiája

| GALI MÁTÉ | AZ MCC TÁRSADALOM- ÉS TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI
ISKOLÁJÁNAK KUTATÓTANÁRA

Nyolcvan évvel ezelőtt, 1943. január 12-én indult meg a Vörös Hadsereg nagy erejű támadása a Don-kanyarban, melynek következménye a magyar királyi 2. honvéd hadsereg tragédiája lett.

Az 1939-ben kirobbant második világháború során az európai hegemonia, valamint a keleti német úgynevezett élettér megteremtésére Adolf Hitler nemzetiszocialista kancellár 1941. június 22-én hadjáratot indított a Szovjetunió ellen. Az offenzíva kezdetben rendkívüli gyorsasággal és eredményességgel haladt, mígnem decemberben Moszkva előterében a német haderő elszenvedte az első nagyobb vereségét. Ettől fogva mindinkább felértékelődtek Berlin szemében a fegyvertárs országok gazdasági és katonai erőforrásai, köztük az 1941 júniusa óta a tengelyhatalmak oldalán hadban álló Magyarországé is.

1942 januárjában ezért előbb Joachim von Ribbentrop külügyminiszter, majd Wilhelm Keitel tábornagy, a véderő-főparancsnokság (Oberkommando der Wehrmacht) főnöke is Budapestre érkezett, hogy a honi politikai és katonai elit tagjait rászorítsa a Magyar Királyi Honvédség minél nagyobb mérvű keleti hadszíntéri jelenlétére. A magyar vezetők, mint Bárdossy László miniszterelnök, illetve Szombathelyi Ferenc, a Honvéd Vezérkar főnöke ennek teljesítésétől vonakodtak, mivel a feszült magyar-román viszony miatt arra törekedtek, hogy a rendelkezésre álló haderő nagyobbik része a szovjetunióbéli hadműveletektől távol maradjon. Végül azonban amellett foglaltak állást, hogy a német követelések elutasítása az 1938 és 1941 közti részleges revíziós sikerek eredményeit veszélyeztetné (a Felvidék déli részét, Kárpátalját, Észak-Erdélyt és -Partiumot, továbbá a Bácskát, a Nyugat-Bánságot, a Muraközt és a baranyai háromszöget sikerült négy lépcsőben visszaszerezni), ezért szükség lesz a megegyezésre.

A németek eleinte jóformán a teljes honvédség frontra küldését akarták, de a tárgyalások során sikerült elérnünk, hogy 1942. április 11-én „csak” kilenc könnyű hadosztály,

FOTÓ: FORTENY / ADOMÁNYOZÓ ALBUM/53

Jány Gusztáv parancsai

Rendezetlenül menekülő katonáit látva Jány Gusztáv az 1943. január 24-én kiadott hadseregparancsában úgy fogalmazott, hogy a „2. magyar hadsereg elvesztette a becsületét”, mivel „nem váltotta be azt, amit tőle mindenki joggal elvárhatott”. A vezéreztetés már korábban tisztában volt csapatai fegyverzetének és felszereltségének hiányosságaival, ezért 1942 őszén kérte az utánpótlást, valamint az arcvonal rövidítését. Lelkiileg felőrldött abban, hogy az erősítéseket javarészt nem kapta meg, viszont az embereit a végsőkig való kitartásra kellett utasítania. Ezt Hitler 1942. decemberében levélben kérte Horthy Miklós kormányzótól, aki ennek szellemében tájékoztatta Szombathelyi Ferencet, ő pedig Jányt. A tábornok igazi katonaként nem akarta megtagadni a kapott parancsot. Fontos megjegyeznünk, hogy Jány később megismerte katonái derekas harctéri helytállását, amelynek köszönhetően elérték részsikereket, és az eredményes utóvédharcok révén elkerülték a teljes bekerítést. Ekkor a honvédek megkövetke, és 1943. március 12-én újabb hadseregparancsot bocsátott ki, amelyben már úgy fogalmazott, hogy a magyar királyi 2. honvéd hadsereg „a januári nagy orosz támadás elleni küzdelemben becsülettel állta a harcot”. Egyúttal pedig leszögezte: „Hódolattal álljunk meg hősi halottaink, sebesülteink ezrei előtt, dicsőség nevüknek, hála és elismerés illesse őket, de azokat is, kiket a Mindenható becsülettel végzett hű kötelességteljesítés után visszavezetett, hogy állják a harcot, míg a végső győzelem órája út.”

továbbá egy páncéloshadosztály és egy repülőcsoport, az élelmezési létszám szerint 207 500 fő indult útnak, Jány Gusztáv vezéreztetés parancsnoksága alatt. Ez a seregtest volt a magyar királyi 2. honvéd hadsereg, melyet a köznyelv 2. magyar hadsereggént emleget.

E hadseregről az 1945 után a hatalmat fokozatosan magához ragadó államszocialista rendszer emlékeztetpolitikája számos valótlanítást terjesztett, melyek közül több mindmáig szívósan él a közgondolkodásunkban. Például hogy ezeket a katonákat „meghalni küldték” a Szovjetunióba, aminek alátámasztására hivatkoztak arra is, hogy a honvédek „szándékosan” elégtelen módon szerelték fel. Ezekkel szemben szükséges felhívunk a figyelmet arra, hogy Szombathelyi Ferenc már a kezdetekkor utasításba adta:

Katonasír és kilótt tehergépkocsi valahol
Ukrajnában a második világáharú idején

FOTÓ: FORTEPAN / ADOMÁNYOZÓ: BERKÓ PÁL

**„Jány csak Hitler főhadiszállásán
szembesült azzal, hogy valójában
támadó feladatokban kell
majd részt venniük”**

„A drága magyar vérrel takarékoskodni kell, ezt minden magyar parancsnoknak kötelességévé teszem.” A katonákat pedig magyar viszonylatban a lehető legjobban szerelték fel, mivel az itthon rendelkezésre álló fegyvermennyiség csaknem felét megkapták, a honvédség összes egységétől egyenlően elvont anyagból. Mindemellert fontos kiemelni, hogy a magyar erők felszereltsége még így is elmaradt a németekétől és a szovjetekétől, hiszen e hadsereget nem is a nagyhatalmak egymás ellen vívott totális háborújára készítették fel eredetileg, hanem a revízió jegyében a szomszédos államokkal szembeni harcra. Mindezen felül Berlin ígéretet tett arra, hogy kiegészítéseket küld a tartalékaiból, ám azok többnyire nem jó minőségű német, hanem zsákmányolt csehszlovák, belga és francia fegyverek voltak.

META

TÖRTÉNELEM

A magyar hadvezetés azzal számolt, hogy a katonák alapvetően megszálló tevékenységet fognak ellátni a frontvonalak mögött. Jány csak 1942. május 17-én Hitler főhadiszállásán szembesült azzal, hogy valójában támadó feladatokban kell majd részt venniük a német Dél Hadseregcsoport nyári hadműveleteiben. Ennek okán a honvédek, valamint a fegyver nélküli, munkával teljesített katonai szolgálatban álló munkaszolgálatosok júliusra értek a Donhoz, ahol szeptemberig kemény hídfőcsatákat folytattak az ellenséggel. Ezt követően azonban a német előrenyomulás lelassult, majd elakadt, a szovjetek pedig szilárd védelemre rendezkedtek be a Don túlsó partján, így hadműveleti szünet állt be, amit a 2. hadsereg erőtartálékolásra, illetőleg a téli védelemre való felkészülésre igyekezett fordítani.

A hadműveleti szünet 1943. január 12-éig, a Vörös Hadsereg nagy erejű támadásáig tartott. A szovjetek terve az volt, hogy Sztálingrád térségében körbezárják és felszámolják a Volga és a Don között összevont német erőket, valamint a fegyvertárs országok csapatait. A folyamatosan üzemanyag-, fegyver- és lőszerhiánytól szenvedő, nem megfelelően élelmezett magyar katonák azonban még elégséges páncélelhárítást és nagyobb műszaki akadályokat nélkülözve is képesek voltak több ponton napokig kitartani a létszámát és felszereltségét tekintve egyaránt túlerőben lévő ellenséggel szemben. A támadók egy-két nap leforgása alatt számos állásukban felszámolták a védelmet, a magyar vonalak mégsem szakadtak szét teljesen, így – szemben például a Sztálingrádnál katlanba zárt 6. német hadsereggel – a szovjetek nem is tudták elérni a legfőbb hadműveleti céljukat: a 2. hadsereg teljes bekerítését és megsemmisítését. A honvédek helytállását mutatja, hogy a Don urívi hídfőjéből támadó 132 szovjet harcokcsiból 83 semmisült meg az offenzíva első három napja során.

A magyar védelem végül két hét alatt bomlott fel a kétszáz kilométer hosszú arcvonalon. Az állásokból való visszavonulás a szovjet támadás erősségétől függően lehetett rendezett és fejvesztett is. Általános problémát jelentett a szállítóeszközök hiánya, és még a lóállomány jelentős része is a front mögötti lóteleltető állomásokon pihent, ezért a nehézfegyverzet és a tüzérség döntő többségét hátra kellett hagyni. A honvédek túlnyomórészt gyalog vonultak vissza, szálláslehetőség nélkül a dermesztő fagyban. Utóbbiról Lajtos Árpád, aki a 2. hadsereg hadműveleti osztályán volt vezérkari százados, fanyar humorral úgy emlékezett meg, hogy mínusz húsz fok alatt már nincs igazán jelentősége annak, hogy milyen alacsony a hőmérséklet, mert csupán annyi a kérdés, hogy öt percen belül törik le az ember füle, vagy netán tíz perc múlva...

A Don-kanyarról nagymonográfiát jegyző kiváló hadtörténész, Szabó Péter adatai alapján a teljes keleti hadművelet ideje alatt 250 ezer honvéd és munkaszolgálatos fordult meg a 2. hadseregnél, akik közül 127-128 ezer főre tehető az elesettek, sebesültek vagy fogságba kerültek száma. Ez súlyos veszteség, ám a haderő „teljes megsemmisüléséről” nem beszélhetünk, miként arra az államszocialista emlékeztetpolitika gyakran hivatkozott, és olykor még napjainkban is találkozhatunk ezzel az értékeléssel. **||**

FOTÓK: FOTEPAN / ADOMÁNYOZÓ ALBUMOS

Magyar hősi temető
az ukrán Vinnicijában
1942-ben

Változat a Don-kanyarban 1942-ben

**„A magyar katonák több ponton
napokig ki tudtak tartani
a létszámát és felszereltségét
tekintve egyaránt túlerőben
lévő ellenséggel szemben”**

FOTÓ: FORTÉPAN / ADOMÁNYOZÓ: KISS ENDRE